

NACHT van de VLEERMUIS

Een handleiding voor een avond vol vlerkig kinderplezier!

een samenwerking tussen Natuurpunt, de Vleermuizenwerkgroep en JNM vzw

NACHT VAN DE VLEERMUIS 2015

JIJ DOET TOCH OOK MEE?

Het laatste weekend van augustus (28 en 29 augustus) gaat de 14de editie van de Nacht van de Vleermuis door. Die bestaat meestal uit een tocht gegidst voor volwassenen maar een kinderprogramma maakt de activiteit nog aantrekkelijker. Hier vind je allerlei ideeën en tips om zo'n kinderprogramma op poten te zetten. Dat kan gaan over een vleermuisenwandeling op maat van kinderen, maar ook knutselen, koken of thema-gerichte spelletjes spelen behoren tot de mogelijkheden. Een combinatie van verschillende activiteiten kan ook, als er voldoende begeleiding is. Terwijl de helft van de kinderen op tocht gaat of spelletjes speelt kun je met een andere groep koken of knutselen.

Laat je inspireren door deze handleiding en organiseer een kinderactiviteit tijdens de Nacht van de Vleermuis!

Wil je graag meer informatie?

Surf dan naar www.natuurpunt.be/europese-nacht-van-de-vleermuis-2015

Of stuur een mailtje naar nwg@jnm.be

VLEERMUIZENWANDELINGEN

Ook voor kinderen is het leuk om op tocht te gaan met een bat-detector en een sterke zaklamp door de duisternis. Wanneer een vleermuis vlakbij aan het jagen is, kun je deze met de zaklamp belichten. Om de vleermuis niet te hard te verstoren beperk je dit best tot enkele seconden.

Probeer de tocht zo interactief mogelijk maken en laat kinderen zelfs eens werken met de batdetector of de zaklamp.

Bij enkele van de activiteiten hieronder vind je meer uitleg over het leven van vleermuizen. Naast die algemene informatie is het ook altijd boeiend om enkele leuke weetjes te kunnen meegeven tijdens de tocht.

Zo'n tocht kan gecombineerd worden met enkele spelletjes (zie verder).

ENKELE WEETJES:

- Bij sommige soorten vleermuizen (bijvoorbeeld Watervleermuis) gaan mannetjes tijdens de winterslaap paren met vrouwtjes terwijl die aan het slapen zijn.
- Vleermuizen kunnen zeer oud worden, ze kunnen wel tien keer ouder worden dan een muis van dezelfde grootte. Een Watervleermuis bijvoorbeeld kan wel 30 jaar oud worden.
- Sommige vleermuizen gaan, net zoals vogels, migreren tussen winter- en zomergebieden. Zo leggen Meervleermuizen bijvoorbeeld tot 300 km af. De Rosse vleermuis legt nog grotere afstanden af (de langste afstand waargenomen is 1546 km!) en blijft dan vaak ook gedurende de winter nog jagen.

KNUTSELACTIVITEITEN

DUIMVLEERMUIZEN

Aangezien vleermuizen insecteneters zijn, zijn ze afhankelijk van landschappen waar veel insecten aanwezig zijn. Landschappen met veel structuurelementen (hagen, bomenrijen, poeltjes, ...) waarin veel insecten aanwezig zijn, zijn dan ook heel geschikt voor vleermuizen. Vleermuizen die dicht tegen vegetatie aan jagen, hebben vooral baat bij hagen, bomenrijen en kleine bosjes. Vleermuizen die over water jagen, zijn vooral afhankelijk van een grote diversiteit aan insecten in en rond wateroppervlakken zoals poelen en meren. Andere soorten jagen eerder hoog in de lucht boven open stukken in het landschap. Naast bronnen van voedsel vormen die structuurelementen ook belangrijke oriëntatiepunten voor vleermuizen. Vooral vleermuizen die dicht tegen vegetatie jagen, gaan niet snel open stukken in het landschap oversteken en zoeken telkens structuurelementen om langs te vliegen. Verder moeten er ook voldoende slaapplekken aanwezig zijn, zoals boomholtes bijvoorbeeld.

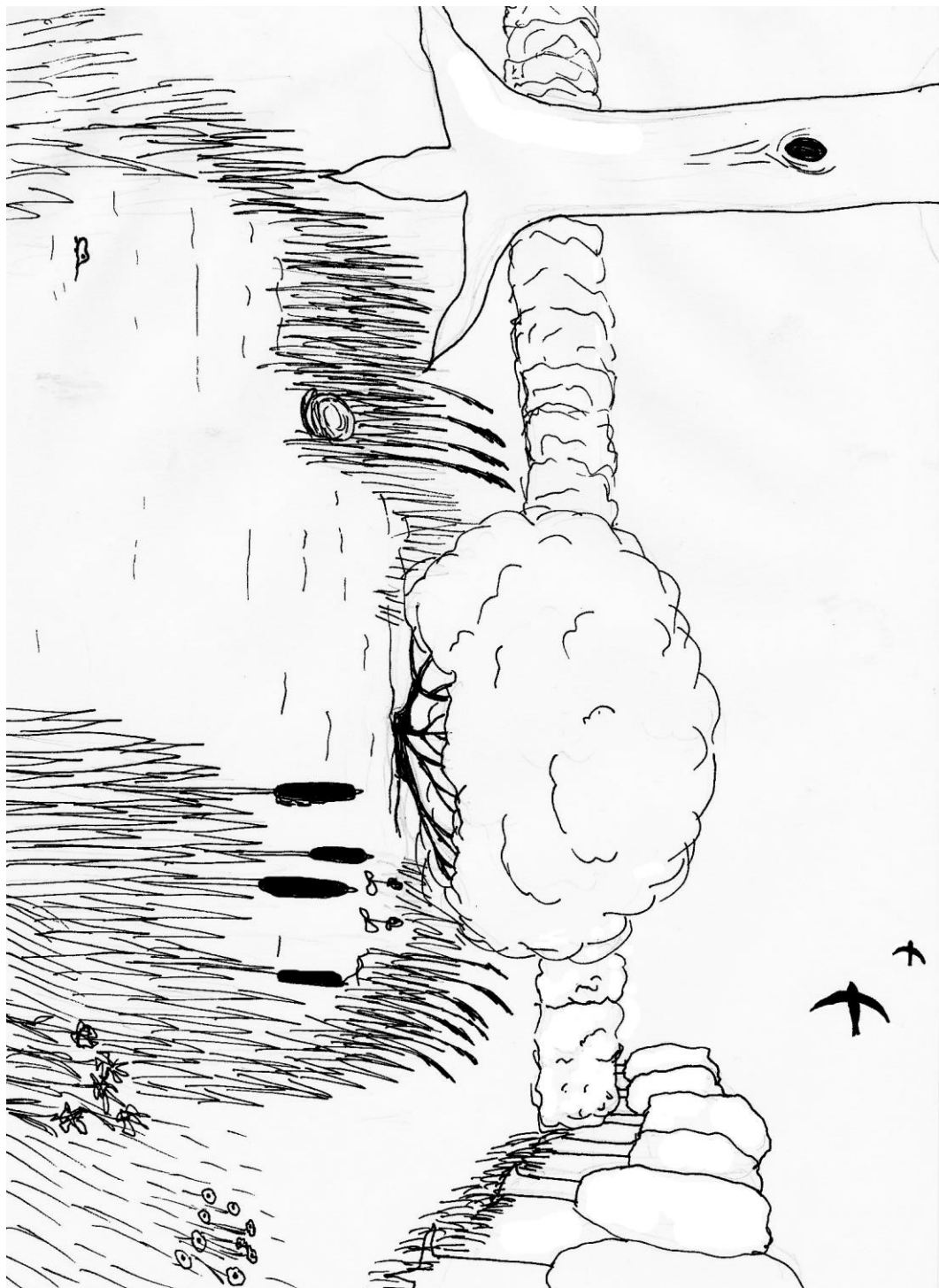

Benodigdheden: papier, stempelkussen, stiften

Begin met een groepsgesprek, enkele vragen die je dan kunt stellen:

- Waar zouden vleermuizen volgens jullie graag jagen?
- Hoe zorgen vleermuizen ervoor dat ze niet verdwalen?
- Waar slapen vleermuizen?

Teken een landschap of een zolder, maak daarop duimafdrukken en verander de duimafdrukken in vleermuizen. Bij het maken van de tekening kun je de link leggen met ecologie: de watervleermuis jaagt boven het water, ... Bespreek bij het tekenen van een landschap wat vleermuizen nodig hebben: bomenrijen; oude, holle bomen; veel insecten; ...

VLEERMUIZENMASKER

Benodigdheden: stevig papier, perforator, touwtje/elastiek, stiften/kleurpotloden

Oudere kinderen kunnen zelf een vleermuizenkop tekenen (zorg dan wel voor foto's van vleermuizen), kleinere kinderen geef je een afgedrukte tekening die ze dan mogen inkleuren.

Als het masker getekend en ingekleurd is knip je het uit, maak je aan beide zijden er een gaatje in en bevestig je er een touwtje of elastiek aan op maat van het hoofd van het kind.

VINGERPOPJES

Benodigdheden: stevig papier, lijm, schaar

Teken de vleermuis op stevig papier. Knip uit en plooi op de lijnen. Kleef aan de onderzijde een strook papier zodanig dat er twee vingers tussen de strook en de vleermuis kunnen. Kleur de vleermuis eventueel nog in.

VLEERMUIZEN UIT EIERDOOSJES

Benodigdheden: eierdoosjes, zwarte en rode verf, penselen, 'wiebeloogjes' (of witte verf als je de oogjes er gewoon op schildert), stevige draad om de vleermuis mee op te kunnen hangen

Knip een rijtje van 3 eierdoos-stukjes uit een eierdoos. Knip aan de voorkant links en rechts een stuk uit het eierdoosje, zodat dit op de vleugel van een vleermuis lijkt. Knip aan de achterkant links en recht in een punt, zodat de achterkant ook lijkt op de puntvleugel van een vleermuis.

Verf de eierdoosstukjes zwart (binnen en buitenkant). Laten drogen. Plak de wiebeloogjes erop (of verf er oogjes op). Verf met fijn penseeltje met rode verf het mondje erop.

Prik in het middelste eierdoosstukje een gaatje en steek hier een stevige draad door en maak aan de binnenkant een knoop zodat het vast zit, zodat de vleermuis aan dit draadje opgehangen kan worden.

Tip: Zet van tevoren iets klaar waaraan de kinderen hun vleermuis kunnen ophangen (bijvoorbeeld een tak). Vergeet dan wel niet de naam van het kind in zijn/haar vleermuisje te zetten, zodat je later nog weet van wie de vleermuis is!

VLEERMUIZEN VILTEN

Simpele versie

Benodigdheden: viltwol (in grijs/bruin/roestbruin/zwart), zwarte of bruine voorgemaakte vilt, schaar, warm water, zeep, naald en draad, eventueel kraaltjes voor neus en ogen

Neem wat viltwol en draai het tussen je handen tot een bolletje. Eenmaal het min of meer bolvormig is maak je het nat met warm zeepsop en blijf je het tussen de handen wrijven. In het begin niet te veel druk uitoefenen maar naarmate het balletje vervilt raakt mag je steeds meer druk uitoefenen. Je kunt pluk per pluk wat wol toevoegen om de bal groter te maken. Om op het einde een meer elliptische vorm te krijgen kun je eindigen met in 1 richting het balletje tussen de handen te rollen.

Terwijl het viltballetje droogt knip je uit de voorgemaakte vilt vleugels en oortjes. Die bevestig je vervolgens aan de viltbal.

Eventueel kun je ook kraaltjes op de plaats van de ogen en neus bevestigen.

Iets moeilijkere versie

Benodigdheden: viltwol (in grijs/bruin/roestbruin/zwart), noppenfolie ('bolletjesplastiek'), schotelvod, schaar, warm water, zeep, naald en draad, eventueel kraaltjes voor neus en ogen

Start met een lapje te viltten waaruit de vleugels en oren later geknipt worden. Leg daarvoor een stuk noppenfolie met de noppen naar boven klaar. Daarop leg je plukje per plukje de viltwol in de vorm van een rechthoek. Leg meerdere lagen wol zodat het lapje stevig genoeg wordt. Houd er rekening mee dat de lap nog zal krimpen. Besprenkel de lap met warm zeepsop en leg er een tweede stuk noppenfolie op (noppen aan de kant van de wol). Druk zachtjes aan zodat de lap volledig doordrenkt wordt met zeepsop. Laat de wol nu langzaam verviltten door in draaiende bewegingen te wrijven over de noppenfolie. Doe dit voor ongeveer 10 minuten. Draai halverwege de lap eens om. Wanneer de lap al wat vervilt is, rol je de lap op tussen de noppenfolie en rol je die vervolgens in de schotelvod. Rol die

vervolgens heen en weer over het tafeloppervlak. Na enkele minuten gerold te hebben draai je de lap 90° en herhaal je het rollen. De lap zou nu stevig vervilt moeten zijn en ongeveer een derde kleiner moeten zijn. Spoel de lap uit om de zeepresten te verwijderen.

Volg nu verder het proces zoals hierboven beschreven.

VLEERMUISHANGERTJES

Benodigdheden: Schrunkelpapier, wit papier, (kleur)potloden, schaar, oven, hangertjes, perforator, aluminiumfolie

Teken op een blad een vleermuis. Leg er het schrunkelpapier over en teken de vleermuis over op de ruwe zijde van het schrunkelpapier. Kleur de vleermuis in. Knip de vleermuis uit maar laat rondom wel een randje over. Maak er met een perforator een gaatje in. Verwarm de oven voor op 150°. Leg de figuurtjes op aluminiumfolie en leg ze in de oven voor 3-5 minuten. In de oven zullen ze krimpen en opkrullen. Haal de figuurtjes na 5 minuten uit de oven en leg er onmiddellijk iets zwaars op om te plat te maken.

SPELLETJES

ECHOLOCATIE

Vleermuizen hebben een unieke manier ontwikkeld om hun omgeving waar te nemen. Hoewel hun zicht vrij goed is, is het vaak niet goed genoeg om hun prooi in het donker te kunnen vinden. Om hun prooien te vinden maken vleermuizen dus gebruik van echolocatie. Dat betekent dat ze constant hoge geluiden roepen (zo hoog dat wij dat normaal niet kunnen horen) en de echo's daarvan gebruiken om informatie over hun omgeving te verzamelen. Er zijn veel verschillen in echolocatie tussen vleermuizensoorten. Sommige soorten roepen op een hogere frequentie dan andere. Hoe hoger het geluid, hoe kleinere structuren ermee herkend kunnen worden. Daardoor kunnen kleinere prooien gevonden worden en kan de omgeving meer in detail waargenomen worden. Het nadeel van hogere geluiden is dat ze minder ver reiken. Hoge frequenties worden vooral gebruikt door soorten die in bossen, rondom struiken of bomen jagen. Soorten die in meer open stukken jagen gebruiken eerdere lagere frequenties aangezien die verder reiken. De Gewone grootoorvleermuis is een voorbeeld van een soort die roept op een heel hoge frequentie. Dat is ook de reden waarom we die nooit horen op de bat-detector, de vleermuis zou al heel dicht bij de bat-detector moeten vliegen vooraleer zijn sonar hoorbaar zou zijn. Om prooien te vinden op langere afstand gebruiken ze dus geen echolocatie maar luisteren ze met hun gigantische oren naar de ritselgeluiden die hun prooien maken wanneer ze over de strooisellaag lopen of de zoem- (muggen en vliegen) of bromgeluiden (kevers) die ze maken bij het vliegen. Daarnaast gebruiken ze ook hun uitstekende zicht om prooien te vinden. De Gewone dwergvleermuis is een soort die eerder in open ruimte jaagt. Zo kun je die vaak in verstedelijkt gebied rond lantaarnpalen zien vliegen. Deze soort roept dan ook bij lagere frequenties, die heel gemakkelijk kunnen opgepikt worden met de bat-detector.

Benodigdheden: blinddoek (eventueel ook een stuk touw om het speelveld af te bakenen)

Een van de deelnemers is de vleermuis; die wordt geblinddoekt. De anderen zijn de muggen. Doel van de vleermuis is de muggen te vangen met behulp van echolocatie. Dat doet hij door een geluid te maken (bijvoorbeeld 'piep'). Als de vleermuis roept reageren de insecten door eenmaal een geluid te maken.

De vleermuis probeert de insecten te vangen door af te gaan op deze echo's. Als een insect gepakt is gaat hij aan de kant zitten. Het is belangrijk een speelveld af te bakenen waarbinnen de insecten zich mogen bewegen. Als de groep groot genoeg is kunnen de deelnemers die niet meedoen een kring vormen. Als de groep te klein is om een kring te vormen kan het speelveld worden afgebakend met behulp van een stuk touw.

VLEERMUISNEUS

In mei komen vleermuizenvrouwjtjes samen en vormen ze een kraamkolonie (bij de Watervleermuis bestaat zo'n kolonie uit 20-50 vrouwjtjes). In juni bevallen ze, vaak allemaal rond hetzelfde moment. De eerste dagen hangt het jong aan zijn moeder, die het zelfs tijdens de vlucht met zich mee kan dragen. De eerste dagen gaan de moeders nog niet vaak jagen. Eens de jongen enkele dagen oud zijn, zal de moeder wel elke nacht gaan jagen. Voor en na het jagen wordt het jong gevoed met melk. Na een hele nacht jagen komt de moeder terug bij haar jong in de kraamkolonie. De moeder herkent haar eigen jong aan de geur en aan de roepjes die het jong maakt wanneer het honger heeft.

Benodigdheden: 6 blinddoeken, 6 fotorol potje (of andere kleine potjes), watten, 6 geuren (bijv. herkenbare etherische oliën van bijvoorbeeld citroen, kaneel, vanille, munt, appel, roos), lege (eier)doos.

Aantal deelnemers: 6

Opzet: Druppel wat olie of een bolletje watten en stop dit in de verschillende fopotjes (werk secuur opdat de geuren niet vermengen). Etiketteer de potjes met de namen van de deelnemers. Geef de kinderen hun eigen potje en laat de zich de geur 'eigen maken'.

Blinddoek de deelnemers en laat ze wat blind bewegen door de ruimte en vraag ze vervolgens hun eigen potje met hun neus uit de doos te pikken. Als ze

uiteindelijk hun keuze hebben gemaakt vertellen ze iets over hoe ze die keuze hebben gemaakt (wat zo karakteristiek was aan de geur van hun eigen potje). Laat ze de blinddoek afnemen en kijken of ze hun eigen potje gevonden hebben.

VLEERMUIZENKOPPELTJES

Aan het einde van de zomer tot in de herfst gaan vleermuizen op zoek naar een plaats om de winter door te brengen. Op dat moment komen mannetjes en vrouwtjes samen bij geschikte plaatsen om hun winterslaap te houden. Het is dan ook het ideale moment om te paren. Bij sommige soorten (die voornamelijk in boomholtes overwinteren, bijvoorbeeld Rosse vleermuis) gaan de mannetjes een geschikt plekje (een boomholte of vleermuiskast) gaan verdedigen tegen andere mannetjes en er vrouwtjes naartoe proberen lokken door speciale baltsgeluidjes te maken. Gewone dwergvleermuismannetjes maken zulke baltsgeluiden terwijl ze rondvliegen in de buurt van winterverblijfplaatsen en proberen op die manier vrouwtjes naar zich toe te lokken.

Benodigdheden: blinddoeken

De groep wordt opgesplitst in paren (mannetje en vrouwtje). Ze moeten een geluid afspreken dat het mannetje zal maken. De mannetjes gaan verspreid staan op een afgebakend terrein. De vrouwtjes worden geblinddoekt. De mannetjes maken hun sexy geluidje en lokken hun vrouwtje zo snel mogelijk.

KOOKACTIVITEITEN

VLEERMUIZENKOEKJES (ZELF VORMPJES MAKEN)

Benodigdheden: voor de vormpjes: stevige aluminiumfolie (bv. Van lasagnebakjes) of karton en aluminiumfolie

Voor de koekjes: 130 g boter (op kamertemperatuur), 185 g kristalsuiker, 1 ei, 1 zakje vanillesuiker, 280 g bloem, ½ tl bakpoeder, kaneel

Vermeng de bloem met de suiker, kaneel en het bakpoeder. Snij de boter in stukken en meng het daaronder. Kneed er een soepel deeg van, dat niet aan de kom plakt. Zet het deeg 30 minuten afgedekt weg op een koele plaats.

Terwijl het deeg rust kun je de vormpjes maken. Dit kun je doen met ofwel de stevige aluminium van een lasagnebakje (of iets dergelijks) of met karton en aluminiumfolie. Voor het eerste snij je de randen van het bakje en vouw je de rest vervolgens tot een stevige strook van ongeveer 1cm breed. Die strook plooi je tot een vleermuisvormpje waarbij je de uiteinden in elkaar schuift. Als je karton gebruikt, snij je eerst een strook karton van ongeveer 1cm breed die je vervolgens inpakt in aluminiumfolie. Daarna plooi je die ook om tot vleermuisvormpje waarbij je de uiteinden in elkaar schuift.

Verwarm de oven voor op 160°C. Rol het deeg uit op een met bloem bestoven werkvlak tot een lap van een halve centimeter dik en steek er vleermuisvormpjes uit.

Leg de koekjes met tussenruimte op een met bakpapier beklede bakplaat en bak de koekjes in ongeveer 20 minuten lichtbruin en gaar. Neem ze van de bakplaat en laat ze op een taartrooster afkoelen.

Eventueel kun je met chocoladeglazuur de koekjes afwerken door de vleugels, oren en ogen in te kleuren. Chocoladeglazuur maak je door chocolade te smelten, daar vervolgens poedersuiker, boter en enkele eetlepels water door te roeren.